

صلى الله عليه وسلم

سازمان پژوهش و فن آوری

به نام خدا

مشور اخلاق پژوهش

یادری از خداوند سبحان و مقادیر این که عالم حضرت خداست و همواره با کلمه بر افعال انسان در مطلوب پس داشت تمام شده دانش پژوهش و نظر به اہمیت جایگاه دانشگاه و دانشگاه اسلامی فرهنگ و تمدن بشری، دانشمندان و اصحاب بریت علمی

و مصدای دانشگاه آزاد اسلامی مشهد می گردیم اصول زیر را در انجام فعالیت های پژوهشی مد نظر قرار داده و از آن مفعلی کنیم:

۱-۱ اصل حیثیت جهانی: تلاش در راستای پی جویی حیثیت و وطنداری به آن دوری از مرکز پنهان سازی حیثیت.

۱-۲ اصل رعایت حقوق: التزام به رعایت کامل حقوق پژوهشگران و پژوهشگران انسان، حیوان و نبات او سایر مایمان حق.

۱-۳ اصل باکیت لای و صمنی: تمهید به رعایت کامل حقوق لای و صمنی دانشگاه و کجای دیگران پژوهش.

۱-۴ اصل منافع ملی: تمهید به رعایت مصالح ملی و در نظر داشتن به پیشبرد توسعه کشور و کجای دیگر مرامل پژوهش.

۱-۵ اصل رعایت انصاف و نفاذت: تمهید به اجتناب از مرکز جانب داری غیر علمی و صفاقت از اموال، تجهیزات و منابع و اعتبار.

۱-۶ اصل رازداری: تمهید به صیانت از اسرار و اطلاعات محرمانه افراد، سازمان ها و کشور و کجای افزودن نهادی مرتبط با تحقیق.

۱-۷ اصل احترام: تمهید به رعایت حریم ها و حرمت ها در انجام تحقیقات و رعایت جانب تعدد و خودداری از مرکز حرمت شکنی.

۱-۸ اصل ترویج: تمهید به رونق دانش و دانش نتایج تحقیقات و انتقال آن به دیگران علمی و دانشمندان به غیر از مولودی که منس خانگی و لود.

۱-۹ اصل برکت: التزام به برکت جویی از مرکز رفعت غیر حرفه ای و اعلام موضع نسبت به کسانی که حوزه علم و پژوهش را به ثبات می غیر علمی می آکنند.

دانشگاه آزاد اسلامی

واحد تهران مرکزی

دانشکده روانشناسی و علوم اجتماعی گروه روانشناسی

پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد (M.A)

گرایش : کودکان استثنایی

عنوان :

مقایسه طرح واره های والدی، سبک های فرزند پروری و اختلالات رفتاری

فرزندان در خانواده های تک فرزند و چند فرزند

استاد راهنما :

دکتر فرناز کشاورزی ارشدی

استاد مشاور:

دکتر مهدیه صالحی

نگارش:

زینب محبی راد

تابستان ۱۳۹۲

تقدیم به مهربان فرشتگانی که:

خطات ناب باور بودن، لذت و غرور دانستن، حسارت خواستن،

عظمت رسیدن و تمام تجربه های یکتا و زیبای زندگی، در یون حضور سبز

آنهاست

تقدیم به دخترم نگار

و خانواده عزیزم.

سپاس خدای را که سخنوران، دستودن او بمانند و شمارندگان، شمردن نعمت های او ندانند
و کوشندگان، حق او را کنارزدن نتوانند. و سلام و دورد بر محمد و خاندان پاک او، طاهران
معصوم، هم آنان که وجودمان و امدار وجودشان است؛ و نفرین پیوسته بر دشمنان ایشان
تا روز رستاخیز...

بدون شک جایگاه و منزلت معلم، اجل از آن است که در مقام قدردانی از زحمات
بی سائبه ی او، بازبان قاصر و دست ناتوان، چیزی بکاریم.
اما از آنجایی که بحلیل از معلم، سپاس از انسانی است که هدف و غایت آفرینش را
تأمین می کند و سلامت امانت های را که به دستش سپرده اند، تضمین؛ بر حسب وظیفه و
از باب "من لم یسکر المنعم من المخلوقین لم یسکر الله عزوجل":

از استاد با کمالات و شایسته؛ سرکار خانم دکتر فرناز کشاورزی که در کمال سه صدر، با حسن
خلق و فروتنی، از هیچ گلی در این عرصه بر من دریغ ننمودند و زحمت راهنمایی این رساله
را بر عهده گرفتند؛

از استاد صبور، سرکار خانم دکتر مهدیه صدیقی که زحمت مشاوره این رساله را در حالی
مستقبل شدند که بدون مساعدت ایشان، این پروژه به نتیجه مطلوب نمنی رسید و از استاد
فرزانه و دلسوز سرکار خانم دکتر پریشانجلی که زحمت داوری این رساله را مستقبل شدند؛
کمال تشکر و قدردانی را دارم.

باشد که این خردترین، بخشی از زحمات آنان را پاس گوید.
و با تشکر بی نهایت از زحمات دوست عزیزم سرکار خانم سحر بیات که در تمامی مراحل
پایان نامه ام یار و یاورم بودند.

تعهد نامه اصالت پایان نامه کارشناسی ارشد

اینجانب زینب محبی راد دانش آموخته مقطع کارشناسی ارشد نا پیوسته به شماره دانشجویی ۹۰۰۷۹۸۷۳۶ در رشته روانشناسی گرایش کودکان استثنایی که در تاریخ ۹۲/۶/۳۱ از پایان نامه خود تحت عنوان: "مقایسه رابطه طرح واره های والدی، سبک های فرزند پروری و اختلالات رفتاری فرزندان در خانواده های تک فرزند و چند فرزند"

با کسب نمره ۱۷/۵ و درجه بسیار خوب دفاع نموده ام بدینوسیله متعهد می شوم:

۱- این پایان نامه حاصل تحقیق و پژوهش انجام شده توسط اینجانب بوده و در مواردی که از دستاوردهای علمی و پژوهشی دیگران (اعم از پایان نامه، کتاب، مقاله و.....) استفاده نموده ام، مطابق ضوابط و رویه های موجود، نام منبع مورد استفاده و سایر مشخصات آن را در فهرست ذکر و درج کرده ام.

۲- این پایان نامه قبلاً برای دریافت هیچ مدرک تحصیلی (هم سطح، پایین تر یا بالاتر) در سایر دانشگاه ها و مؤسسات آموزش عالی ارائه نشده است.

۳- چنانچه بعد از فراغت از تحصیل، قصد استفاده و هرگونه بهره برداری اعم از چاپ کتاب، ثبت اختراع و.... از این پایان نامه داشته باشم، از حوزه معاونت پژوهشی واحد مجوزهای مربوطه را اخذ نمایم.

۴- چنانچه در هر مقطع زمانی خلاف موارد فوق ثابت شود، عواقب ناشی از آن را بپذیرم و واحد دانشگاهی مجاز است با اینجانب مطابق ضوابط و مقررات رفتار نموده و در صورت ابطال مدرک تحصیلی ام هیچگونه ادعایی نخواهم داشت.

نام و نام خانوادگی:

تاریخ و امضاء:

بسمه تعالی

در تاریخ ۹۲/۶/۳۱

دانشجوی کارشناسی ارشد خانم زینب محبی راد از پایان نامه خود دفاع نموده و با

نمره ۱۷/۵ بحروف هفده و نیم و با درجه بسیار خوب مورد تصویب قرار گرفت.

امضاء استاد راهنما

فهرست مطالب

۱	فصل اول معرفی کلیات پژوهش.....
۲	۱-۱ مقدمه.....
۴	۲-۱ بیان مسئله.....
۸	۳-۱ اهداف پژوهش.....
۹	۴-۱ اهمیت پژوهش.....
۱۰	۵-۱ فرضیه های پژوهش.....
۱۰	۶-۱ متغیر ها و تعریف مفهومی و عملیاتی آنها.....
۱۰	۱-۶-۱ طرح واره های والدی.....
۱۱	۲-۶-۱ فرزند پروری.....
۱۲	۳-۶-۱ اختلالات رفتاری.....
۱۳	فصل دوم ادبیات و پیشینه پژوهش.....
۱۴	۱-۲ مفهوم طرحواره.....
۱۶	۱-۱-۲ طرحواره های ناسازگار اولیه.....
۱۷	۲-۱-۲ ریشه های تحولی طرحواره ها.....
۱۸	۳-۱-۲ بیولوژی طرحواره های ناسازگار اولیه.....
۲۰	۴-۱-۲ نظریه دلبستگی بالبی.....
۲۲	۵-۱-۲ چارچوب تکاملی نظریه دلبستگی.....
۲۳	۶-۱-۲ دلبستگی در بزرگسالی.....
۲۴	۷-۱-۲ روش های فرزند پروری و دلبستگی کودک.....
۲۴	۲-۲ ترتیب تولد.....
۲۶	۱-۲-۲ بررسی نظریه ترتیب تولد آدلری.....
۳۰	۳-۲ تعاریف فرزند پروری و تغییرات تاریخی.....
۳۲	۱-۳-۲ مدل تحلیل روانی.....
۳۳	۲-۳-۲ مروری بر گستره شیوه های فرزندپروری.....
۳۸	۳-۳-۲ مروری بر مهمترین نظریات مبتنی بر فرزندپروری.....

۳۹	۱-۳-۳-۲ نظریه بامریند.....
۴۰	۲-۳-۳-۲ نظریه اریکسون.....
۴۱	۳-۳-۳-۲ نظریه آدلر.....
۴۲	۴-۳-۳-۲ الگوی شفر.....
۴۳	۵-۳-۳-۲ الگوی وینتر باتم.....
۴۴	۴-۲ اختلالات رفتاری فرزندان.....
۴۶	۱-۴-۲ علل اختلالات رفتاری.....
۴۶	۲-۴-۲ تاثیرات اختلالات رفتاری.....
۴۷	۳-۴-۲ انواع اختلال‌های رفتاری.....
۵۲	۵-۲ مروری بر پژوهش‌های انجام شده داخلی و خارجی.....
۵۸	فصل سوم روش شناسی پژوهش.....
۵۹	مقدمه.....
۵۹	۳-۱ روش پژوهش.....
۶۰	۳-۲ جامعه آماری.....
۶۰	۳-۳ روش نمونه‌گیری و گروه نمونه.....
۶۰	۳-۴ ابزار پژوهش.....
۶۰	پرسشنامه سبک فرزندپروری ادراک شده یانگ (YPI).....
۶۳	پرسش‌نامه طرحواره‌های ناسازگار اولیه یانگ (فرم کوتاه):.....
۶۶	۳-۶ روش‌های تجزیه و تحلیل آماری داده‌ها.....
۶۷	فصل چهارم نتایج.....
۶۹	الف) توصیف داده‌ها.....
۷۶	بخش دوم: تحلیل داده‌ها.....
۸۵	فصل پنجم.....
۸۵	بحث و نتیجه‌گیری.....
۸۶	مقدمه.....

۸۷.....	۲-۵ نتیجه گیری.....
۹۳.....	۳-۵ پیشنهادات.....
۹۴.....	فهرست منابع و مآخذ.....

فهرست جداول

- جدول ۳-۱: ضریب آلفای کرونباخ و بازآزمایی برای ۱۵ خرده مقیاس YSQ..... ۶۵
- جدول ۴-۱: شاخص‌های توصیفی نمرات طرحواره‌های یانگ در دانش‌آموزان تک‌فرزند و چندفرزند دختر و پسر..... ۶۹
- جدول ۴-۲: شاخص‌های توصیفی نمرات شیوه‌های فرزند پروری یانگ در دانش‌آموزان تک‌فرزند و چند فرزند..... ۷۲
- جدول ۴-۳: شاخص‌های توصیفی نمرات اختلالات رفتاری در دانش‌آموزان تک‌فرزند و چند فرزند..... ۷۴
- جدول ۴-۴: جدول خلاصه تحلیل واریانس دو راهه برای نمرات طرحواره‌های اولیه در دانش‌آموزان دختر و پسر تک‌فرزند و چند فرزند..... ۷۶
- جدول ۴-۵: جدول خلاصه تحلیل واریانس دو راهه برای نمرات شیوه‌های فرزند پروری در دانش‌آموزان دختر و پسر تک‌فرزند و چند فرزند..... ۷۹
- جدول ۴-۶: جدول خلاصه تحلیل واریانس دو راهه برای نمرات اختلالات رفتاری در دانش‌آموزان دختر و پسر تک‌فرزند و چند فرزند..... ۸۱
- جدول ۴-۸: نتایج ضریب همبستگی برای رابطه طرحواره‌های اولیه یانگ و شیوه‌های فرزند پروری در دانش‌آموزان چند فرزند..... ۸۳
- جدول ۴-۷: نتایج ضریب همبستگی برای رابطه طرحواره‌های اولیه یانگ و شیوه‌های فرزند پروری در دانش‌آموزان تک‌فرزند..... ۸۲

فهرست نمودارها

- نمودار ۱-۴: میانگین نمرات طرحواره های یانگ در دانش آموزان تک فرزند و چند فرزند.....۷۱
- نمودار ۲-۴: میانگین نمرات طرحواره های یانگ در دانش آموزان دختر و پسر.....۷۱
- نمودار ۳-۴: میانگین های شیوه های فرزند پروری یانگ در دانش آموزان تک فرزند و چند فرزند.....۷۳
- نمودار ۴-۴: میانگین های شیوه های فرزند پروری یانگ در دانش آموزان دختر و پسر.....۷۳
- نمودار ۵-۴: میانگین های نمرات اختلالات رفتاری در دانش آموزان تک فرزند و چند فرزند.....۷۵
- نمودار ۶-۴: میانگین های نمرات اختلالات رفتاری در دانش آموزان دختر و پسر.....۷۵

چکیده

هدف: با توجه به نقش برجسته طرحواره ها و سبک های فرزند پروری در شکل گیری اختلالات رفتاری، مطالعه حاضر با هدف بررسی و مقایسه طرح واره های والدی، سبک های فرزند پروری و اختلالات رفتاری فرزندان در خانواده های تک فرزند و چند فرزند انجام شد.

روش پژوهش: طرح تحقیق از نوع توصیفی و علی-مقایسه ای است و جامعه آماری آن را مادران دانش آموزان دختر و پسر مقطع ابتدایی مناطق ۳ و ۶ شهر تهران که در دو گروه تک فرزند و چند فرزند تشکیل می دهند که با استفاده از روش نمونه گیری خوشه ای تصادفی، تعداد ۱۶۰ نفر از آنها انتخاب شدند. ابزار پژوهش شامل پرسشنامه سبک فرزندپروری ادراک شده یانگ و فرم کوتاه پرسشنامه طرحواره های ناسازگار اولیه یانگ و سیاهه رفتاری آخن باخ/ فرم والد بود.

یافته های پژوهش: نتایج این پژوهش نشان داد که بین میانگین نمرات طرحواره های اولیه در دانش آموزان تک فرزند و چند فرزند تفاوت معنی داری وجود دارد و مقایسه میانگین های دو گروه نشان می دهد که میانگین تمامی طرحواره های اولیه در دانش آموزان چند فرزند بالاتر از دانش آموزان تک فرزند است. همچنین بین میانگین نمرات شیوه های فرزند پروری بیش کنترل و بازدارنده در دانش آموزان تک فرزند و چند فرزند تفاوت معنی داری وجود دارد. مقایسه میانگین های دو گروه نشان می دهد که میانگین شیوه فرزند پروری بیش کنترل در دانش آموزان چند فرزند بالاتر از دانش آموزان تک فرزند است در حالیکه میانگین شیوه فرزند پروری بازدارنده در دانش آموزان تک فرزند بالاتر از دانش آموزان چند فرزند میباشد. ضریب همبستگی بین هر یک از طرحواره های اولیه یانگ و چهار نوع شیوه های فرزند پروری در دانش آموزان تک فرزند و چند فرزند نشان می دهد که بین شیوه فرزند پروری طرد کننده با طرحواره های شکست، وابستگی، و گرفتار در دانش آموزان تک فرزند همبستگی مثبت معنی دار در سطح ۰/۰۵ وجود دارد. بین شیوه فرزند پروری بیش کنترل با طرحواره های انزوای اجتماعی، شکست، گرفتار، و اطاعت در دانش آموزان تک فرزند همبستگی مثبت معنی دار در سطح ۰/۰۱ وجود دارد و همچنین بین شیوه فرزند پروری سهل انگار با طرحواره های انزوای اجتماعی، نقص، شکست، آسیب پذیری، گرفتار، و اطاعت در دانش آموزان تک فرزند همبستگی مثبت معنی دار در سطح ۰/۰۱ وجود دارد.

کلید واژه ها: سبک فرزند پروری ادراک شده، طرحواره های ناسازگار اولیه، اختلال رفتاری، تک فرزندی، چندفرزندی

فصل اول

معرفی کلیات پژوهش

۱-۱ مقدمه

زندگی خانواده نقش اساسی در حفظ سلامت روانی، اجتماعی و جسمانی کودکان و والدین دارد. خانواده اولین و مهم‌ترین بافت اجتماعی را برای رشد انسان فراهم می‌سازد. در جریان رشد طبیعی هر کودک یک رشته تغییرات شناختی، عاطفی و اجتماعی را شاهد هستیم. تقریباً همه کودکان در طول رشد و در جریان سازگاری با این تغییرات دچار مشکلاتی می‌شوند و استرس و تعارضی را که به دنبال می‌آید، می‌تواند به مشکلات رفتاری-عاطفی و یادگیری در آن‌ها بینجامد. اکثر مشکلات رفتاری کودکان منعکس کننده شرایط پیچیده بین فردی اعضای خانواده به‌ویژه والدین می‌باشد. به عبارت دیگر وجود مشکلات رفتاری کودک به منزله روابط معیوب اعضای خانواده با یکدیگر است و با روش‌های تربیتی نادرست والدین و تعاملات معیوب آن‌ها با فرزندان ارتباط دارد.

طرحواره‌های یانگ در ارتباط میان سبک‌های والدینی ادراک شده (مؤلفه‌های مهرورزی، کنترل و اقتدار) و نشانه‌های افسردگی نقش میانجی دارند. همچنین تعامل‌های ناکارآمد پدر و مادر پیش‌بینی بسیار خوبی برای طرحواره‌های ناسازگار اولیه و تعامل کمتر کودکان در روابط میان فردی آینده است. رایت و همکاران (۱۹۹۵) نشان دادند سبک والدینی بر شکل‌گیری طرحواره‌ها و طرحواره‌ها در آسیب‌شناسی روانی روابط میان فردی آتی افراد اثر دارد. روش‌هایی که والدین در برخورد با فرزندان خود اعمال می‌کنند در شکل‌گیری رشد دوران کودکی و خصایص بعدی شخصیت و رفتار آنها تأثیر فراوان و عمیقی دارد. الگوها و رفتارهای نادرست والدینی و رفتارهای ناسالم، می‌تواند منجر به ایجاد طرح‌واره‌های ناسازگار اولیه سخت و در نهایت بروز مشکلات رفتاری، اختلالات هیجانی، اختلالات شخصیت و... شود. (رستگاران، ۱۳۷۲)

نحوه ارتباط والدین با کودکان قوی ترین عامل موثر بر الگوهای تعاملی خانواده محسوب می شود، خصوصا در دوره هایی از زندگی کودکان که تحولات اساسی رشد روانی طی می شود. تحقیقات پیرامون آسیب های روانی کودکان نشان می دهد که بسیاری از خانواده ها از شیوه های تربیتی نامطلوب که منشا ترس، عدم اعتماد، احساس نارضایتی، بدبینی و اضطراب در فرزندان آنها می شود استفاده میکنند (محمدی، ۱۳۹۰) خانواده ها در پرورش فرزندان خود شیوه های فرزند پروری متفاوتی را بکار می گیرند. شیوه های فرزند پروری به معنی روش ها و الگوهای نسبتا پایدار والدین برای ارتباط اعضای خانواده است و جریان تاثیر گذاری و تاثیرپذیری متقابل را فراهم می آورد (شریعتمداری، ۱۳۷۴).

اصطلاح فرزندپروری از ریشه پریو^۱ به معنی "زندگی بخش" گرفته شده است. منظور از شیوه های فرزند پروری، روش هایی است که والدین برای تربیت فرزندان خود به کار می گیرند و بیانگر نگرش هایی است که آنها نسبت به فرزندان خود دارند و همچنین شامل معیارها و قوانینی است که برای فرزندان خویش وضع می کنند. ولی باید پذیرفت که رفتارهای فرزند پروری به واسطه فرهنگ، نژاد و گروه های اقتصادی تغییر می کند.

شیوه های فرزند پروری شامل دو معیار عمده هستند: محبت و کنترل والدین. کنترل والدین آن دسته از رفتارهای والدین را شامل می شود که در خدمت جامعه پذیری (فرایند انتقال ارزش های اجتماعی از والدین به فرزندان) کودک قرار دارد. این امر به صورت توانایی والدین در اعمال رهنمود، ثبات، توانایی تحمل رفتارهای نامطلوب (برای مثال فریاد کشیدن، بهانه جویی، گریه و ...) و استفاده از مشوقها و تقویتها، نمود دارد. محبت نیز شامل صمیمیت، علاقه، مهربانی و عاطفه والدین می باشد از یک منظر یا دیدگاه رایج، شیوه های فرزند پروری را می توان به سه دسته شیوه فرزندپروری سهل گیرانه، شیوه فرزندپروری مستبدانه و شیوه فرزندپروری اقتدار منطقی تقسیم کرد. کارکرد خانواده معمولا در خانواده هایی که شیوه فرزند پروری اقتدار منطقی را در پرورش فرزندان به کار میگیرند نیرومندتر است. خانواده هایی که در شیوه فرزندپروری خود از اصل

همکاری و دموکراسی در روابط پیروی میکنند، توانایی بیشتر برای انطباق با تغییرات دارند و شرایط مناسبی برای رشد کودکان فراهم میکنند. در خانواده با الگوی سالم اعضای خانواده مورد حمایت همدیگر هستند. انتظارات مربوط به نقش افراد روشن و دارای انعطاف است. مقررات خانواده واضح و انعطاف پذیر و نه بی مرز است یانگ، کلوסקو و ویشار^۱ (۲۰۰۳)

۲-۱ بیان مسئله

خانواده گروه کوچکی است که از زن و شوهر و فرزند و فرزندان تشکیل می شود. عضو خانواده بودن یعنی در نوعی شبکه عاطفی سهیم شدن، به یک گروه اجتماعی تعلق داشتن، تاریخ مشترک داشتن و به محیط زندگی خاصی عادت کردن که اهمیت خانواده به خاطر همین دستاوردهاست. خانواده اولین محیطی است که شخصیت کودک را شکل می دهد و در محیط گسترده تری به نام فرهنگ جای می گیرد و به شدت از آن تاثیر می پذیرد (ساروخانی، باقر، مقدمه ای بر جامعه شناسی خانواده، ص ۱۳۶)

با توجه به نظریه شناختی، یک جنبه مهم که نباید نادیده انگاشته شود، فهم عوامل خطرزای روانی است؛ هیجانها و رفتارهای مشکل زای کودک تنها به سبب عوامل بیرونی نیست، بلکه عوامل درونی، مانند پردازش افکار/ اطلاعات نیز می تواند سبب ساز آن باشد. با ملاحظه این موارد، دانشمندان حوزه شناختی به ساختارهای ذهنی، با نام طرحواره، اشاره می کنند. یانگ، کلوסקو و ویشار^۲ (۲۰۰۳) معتقدند بسیاری از این طرحواره ها در نتیجه تجارب ناگوار دوران کودکی شکل می گیرند و ممکن است هسته اصلی اختلالات شخصیتی، مشکلات منش شناختی و بسیاری از اختلالات مزمن محورا قرار بگیرند که آنها را تحت عنوان "طرحواره های ناسازگار اولیه" مشخص کرده اند. یانگ بر این باور است که طرحواره ها به دلیل ارضا نشدن نیازهای هیجانی اساسی دوران کودکی به وجود می آیند: دلبستگی ایمن به دیگران، خودگردانی، کفایت و هویت، آزادی در بیان نیازها و هیجان های سالم، خودانگیختگی و تفریح، محدودیت های واقع بینانه و خویشنداری.

1 - Young, klosko & weishaar

2 - Young, klosko & weishaar

متخصصان و روانشناسان کودک، علت بسیاری از ناهنجاری کودکان را در نوع روابط خانوادگی و روش های فرزندپروری والدین می دانند و بر تاثیر وقایع و رویداد های دوران کودکی در شکل گیری شخصیت افراد و زندگی آنها در آینده تاکید می کنند. با توجه به اینکه بی شک شرایط روانی کودکان باید رابطه متقابل و پیچیده میان مشکلات رفتاری کودکان و متغیر خانواده مورد توجه قرار گیرد.

بعضی از دانشمندان و روان شناسان معتقدند که غالب رفتارهای انسان از طریق ترکیب ژنتیکی، رشد فیزیولوژیکی و عملکرد عصبی او هدایت می شود. اما عده ای نیز معتقدند که علاوه بر متغیر بیولوژیکی، بعضی از رفتارهای ناهنجار کودکان در حقیقت پاسخ به شرایط استرس زای محیط است. واژه محیط شامل تجاربی است که انسان در رابطه با عوامل فیزیکی، خانواده، اجتماع و فرهنگ کسب می کند. اما از بین این عوامل، خانواده نخستین و با دوام ترین عاملی است که اگر نه در تمام جوامع، حداقل در اکثر آنها به عنوان سازنده و زیربنای شخصیت و رفتارهای بعدی کودک شناخته شده و حتی به عقیده بسیاری از روان شناسان و جامعه شناسان، باید ریشه بسیاری از انحرافات شخصیت و بیماری های روانی و رفتاری را در پرورش اولیه خانواده جستجو کرد (ماسن و همکاران، ترجمه یاشایی، ۱۳۷۲؛ هترینگتون و پارک، ۱۹۹۲؛ احدی و بنی جمالی، ۱۳۷۴).

در حقیقت دیرزمانی است که معلوم شده برخی از گرایش های تربیتی والدین با پیدایش رفتارهای غیرانطباقی کودکان رابطه دارد (وبستر، استراتون، و هربرت^۱، ۱۹۹۴). شیوه های انضباطی والدین غالباً بر حسب تعامل بین دو بعد رفتاری آنها در تغییر است. بعد نخست، به بررسی رابطه عاطفی با کودک می پردازد و حدود آن از رفتاری پاسخده، پذیرا و کودک محور آغاز می شود و به رفتاری بی توجه و طرد کننده که مرکزیت آن به نیازها و امیال والدین گذاشته شده است، ختم می شود. بعد دوم، کنترل والدین بر کودک را در برمی گیرد و از رفتاری محدود کننده و مطالبه کننده تا روشی آسانگیر و بی ادعا، متغیر است و در آن برای رفتار کودک، محدودیت های پذیرش در برابر طرد مختصری منظور شده است.

1 - Webster, Stratton, Herbert

والدین قاطع و اطمینان بخش، هم برای رفتار خودمختارانه و هم رفتار منضبط اعتبار قایلند. آنان روابط کلامی را تشویق می کنند و وقتی از اقتدار خود به عنوان والدین استفاده می کنند و کودک را از چیزی منع می کنند یا از او انتظاری دارند، برایش دلیل می آورند. کودکانی که در این خانواده ها پرورش می یابند به تدریج به بلوغ شناختی و اجتماعی نزدیک می شوند و چیزی نمی گذرد که باید برای زندگی خودشان قبول مسئولیت کنند. در واقع معین بودن هدف ها و انتظام و ترتیب امور خانوادگی، راه و رسم زندگی آنها را روشن می سازد (هترینگتون و پارک، ترجمه طهوریان و همکاران، ۱۳۷۳؛ ماسن و همکاران، ۱۹۹۱؛ شریعتمداری، ۱۳۷۴). والدین قاطع و اطمینان بخش علاوه بر عهده دار شدن نقش پدر و مادری، مسئولیت تربیت فرزندان را نیز تقبل می کنند و همواره سعی می کنند که با کسب آگاهی های تربیتی بیشتر از طرق مختلف این کار را انجام دهند. این شیوه یکی از سبک های اصلی فرزندپروری است که اولین بار توسط بامریند معرفی گردید. والدین خودکامه و مستبد بر خلاف والدین دموکرات، تحریک پذیر، انعطاف ناپذیر، زورگو، خشن و نسبت به نیازهای کودکان بی توجهند. به نظر آنان اطاعت بی چون و چرا یک فضیلت است. کودکانی که والدین خودکامه دارند، کمتر متکی به خود هستند و نمی توانند به تنهایی کاری انجام دهند یا از خود عقیده ای داشته باشند. بیشتر متمایل به ساکت بودن، مؤدب بودن، خجالتی بودن و از نظر اجتماعی غیرمثبت بودن و درمانده بودن هستند. آنان معمولاً والدین خود را نامهربان و سهل انگار می دانند و معتقدند که انتظارات و تقاضاهایشان غیرمنطقی و نادرست است. اما از اینکه بخواهند در چنین محیط خصومت آمیزی عرض اندام کنند، می ترسند. این وضعیت به رفتار نامناسب، تعارض و روان رنجوری که غالباً در چنین کودکانی یافت می شود، منجر می گردد (هترینگتون و پارک، ترجمه طهوریان و همکاران، ۱۳۷۳؛ ماسن و همکاران، ترجمه. یاسایی، ۱۳۷۲).

والدین مساوات طلب، سهل گیر و بی بند و بار نیز نمی توانند نیازهای کودکان یا نوجوانان را برآورده کنند. بعضی از والدین اجازه می دهند کودک هر کاری که می خواهد بکند، شاید به این دلیل که کاری به کودک ندارند و یا اینکه اهمیتی نمی دهند. در این خانواده ها سطح ارزش افراد خانواده